

Торайғыров университетінің
ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайғыров университета

**ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ**

Гуманитарлық сериясы
1997 жылдан бастап шығады

**ВЕСТНИК
ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТА**

Гуманитарная серия
Издается с 1997 года

ISSN 2710-3439

№ 3 (2021)

Павлодар

**НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайгыров университета**

Гуманитарная серия
выходит 4 раза в год

СВИДЕТЕЛЬСТВО

о постановке на переучет периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания

KZ46VP400029271

выдано

Министерством информации и общественного развития
Республики Казахстан

Тематическая направленность
публикация материалов в области истории,
правоведения и общественных наук

Подписной индекс – 76131

<https://doi.org/10.48081/YMQF9232>

Бас редакторы – главный редактор

Бегимтаев А. И.

к.полит.н.

Заместитель главного редактора

Шамшудинова Г. Т., *доктор PhD,*

ассоц. профессор

Ответственный секретарь

Турлыбекова А. М., *к.и.н., ассоц. профессор*

Редакция алкасы – Редакционная коллегия

Акишев А. А.,	<i>д.полит.н., профессор;</i>
Алтыбасарова М. А.,	<i>к.полит.н., доцент;</i>
Ветренко И. А.,	<i>д.полит.н., профессор (Россия);</i>
Шашкова Я. Ю.,	<i>д.полит.н., профессор (Россия)</i>
Дронзина Т. А.,	<i>д.полит.н., профессор (София, Болгария)</i>
Абдикакимов М. Т.,	<i>доктор PhD</i>
Ермаханова С. А.,	<i>к.социол.н.</i>
Сағиқызы А.,	<i>д.филол.н., профессор;</i>
Кожамжарова М. Ж.,	<i>к.филол.н.</i>
Ахметова Г. Г.,	<i>к.филол.н., профессор;</i>
Уызбасва А. А.,	<i>доктор PhD;</i>
Аубакирова С. С.,	<i>доктор PhD</i>
Альмуханов С. Х.,	<i>к.филол.н., профессор;</i>
Кадыралиева А. М.,	<i>доктор PhD;</i>
Манасова М. М.,	<i>доктор PhD;</i>
Ахмеджанова Г. Б.,	<i>д.ю.н., профессор;</i>
Олжабаев Б. Х.,	<i>к.ю.н., ассоц. профессор;</i>
Ишеков К. А.,	<i>д.ю.н., профессор (Россия);</i>
Таштемханова Р. М.,	<i>д.и.н., профессор;</i>
Азербайев А. Д.,	<i>доктор PhD;</i>
Шокубаева З. Ж.	<i>(тех. редактор).</i>

За достоверность материалов и рекламы ответственность несут авторы и рекламодатели
Редакция оставляет за собой право на отклонение материалов

При использовании материалов журнала ссылка на «Вестник Торайгыров университета» обязательна

<https://doi.org/10.48081/ETSY3319>

*Ж. Ж. Сембина, А. М. Тұрлыбекова

¹Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,
Қазақстан Республикасы, Нұр-Сұлтан қ.

²Торайгыров университеті,
Қазақстан Республикасы, Павлодар қ.

**ПСИХОСЕМАНТИКАЛЫҚ ӘДІСТЕР ЖӘНЕ ЭТНИКАЛЫҚ
ТОПТАРДЫ ЗЕРТТЕУДЕГІ ОЛАРДЫҢ МҮМКІНДІКТЕРІ**

Берілген мақалада этникалық топтар туралы әлеуметтік түсініктер мәселесін зерттеуде психосемантикалық әдістерді қолдана отырып зерттеу практикасы қарастырылған. Көпұлтты ортадағы әлеуметтік құбылыстарды талдау үшін психосемантикалық әдістердің мүмкіндіктері кең. Атап айтқанда оның зерттеу пәні алуан түрлі – этникалық стереотиптерден бастап халықтың бет-бейнесі, ұрпақаралық стереотиптер, моральдық сана-сезім, мамандық «бейнесі» және т.б. Психосемантикалық әдістердің негізі – субъективті семантикалық кеңістікті жасау. Семантикалық кеңістікті жасау дегеніміз қабылдаудың қарапайым формаларында құбылысты суреттеуді білдіреді. Семантикалық кеңістік респондентке когнитивті деңгейдегі мағынадан аффективті деңгейдегі мағыналарға өтуге көмектеседі. Күшті аффективті деңгейдегі әлеуметтік құбылыстарға этникалық топтар туралы әлеуметтік түсініктер мен әлеуметтік стереотиптер жатады. Этникалық стереотиптерді зерттеу коннотативтік мәндерді іздеуді талап етеді, бұл мәселені зерттеу кезінде семантикалық әдістерді қолданудың тиімділігін көрсетеді. Этникалық стереотиптерді зерттеу кезінде зерттеуші қабылдаудың терең құрылымдарын талдау мүмкіндігін алады, олар өз кезегінде қоғамдағы индивидтің мінез-құлқын реттеудің негізі болып табылады.

Психосемантикалық әдістер субъективті семантикалық кеңістіктерді анықтауға бағытталған, бұл шкалаларды құруда зерттеуші ұсынған емес, керісінше респонденттердің өздері анықтайтын конструкцияларды пайдалануға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, психосемантикалық кеңістіктер зерттелетін

қауымдастықтардың авто және гетеростереотиптері, респонденттің этникалық сәйкестігінің ерекшеліктері және оның қауымдастығын қабылдауының эмоциялық бояуы туралы түсінік алуға мүмкіндік береді.

Кілтті сөздер: этникалық топтар, әлеуметтік түсініктер, психосемантикалық әдістер, семантикалық кеңістік, семантикалық дифференциал.

Кіріспе

Қазақстан – көп ұлтты мемлекет. Еліміздің ұлттық құрамы әр текті, оған алуан түрлі этникалық топтардың өкілдері кіреді. Қазақстан Республикасы халық санының этникалық құрамының алуандылығы ұлттық-этникалық қатынастарды зерттеудің зор ғылыми және әлеуметтанулық маңыздылығын айқындап береді.

Этникалық жіктелу түсінігі түрлі этникалық топтардың әлеуметтік-этникалық теңсіздігін, этникалық қауымдастықтардың жалпы иерархиясындағы олардың мәртебесі мен орнын білдіреді. Әрине, этникалық жіктелу таза түрде кездеспейді, бұл жағдайда ол қарапайым нәсілдік ескішілдікті тудырады.

Этникалық жіктелуді зерттеу үшін қолайлы инструмент ретінде қоғамдық пікірдегі түрлі ұлт өкілдерінің «артық көрушілік» немесе мәртебесін анықтауға көмектесетін ХХ ғасырдың 20 жылдары америкалық зерттеуші Э.Богардус ойлап тапқан әлеуметтік қашықтық шкаласын атап өтуге болады. Бұл шкала басқа да шкалалар тәрізді басқа этникалық топқа қатысты бір этникалық топтың өкілдерінің мүмкін болатын нұсқауларының континуумын анықтап береді.

Белгілі бір этникалық топтарға бағытталып жүргізілген сауалнамалар сияқты мұндай зерттеулер этникалық топтардың объективті әлеуметтік мәртебесін қамтып көрсетпейді. Мұндай зерттеулердің нәтижелері ұлттық стереотиптерді, ең алдымен қоғамдық пікірде жиі кездесетін ұлттық-этникалық ескішілдік пен теріс пікірді ғана анықтай алады.

Соңғы уақыттарда этникалық топтар туралы әлеуметтік түсініктер мәселесін зерттеуде психосемантикалық әдістерді қолдану зерттеу практикасына айтарлықтай берік еніп келеді. Психосемантикалық әдістерді көпұлтты ортадағы әлеуметтік құбылыстарды талдау үшін қолдануға болады. Оның зерттеу пәні алуан түрлі – этникалық стереотиптерден бастап халықтың бет-бейнесі, ұрпақаралық стереотиптер, моральдық сана-сезім, мамандық «бейнесі» және т.б. [1; 2; 3].

Зерттеудің әдіснамасы

Қазақстан көпұлтты мемлекет болғандықтан, этникалық топтарды әлеуметтанулық зерттеу тәжірибесінде психосемантикалық әдістерді қолдану келешегі мен ерекшеліктерін анықтау арқылы психосемантикалық әдістерді көпұлтты ортадағы әлеуметтік пікірді зерттеуге бейімдеу маңызды. Көпұлтты ортадағы әлеуметтік құбылыстарды талдау үшін қолданылатын психосемантикалық әдістердің негізі – субъективті семантикалық кеңістікті жасау. Семантикалық кеңістік қандай да бір мазмұндық саладағы объектілерді анықтайтын және сипаттайтын белгілердің бір тәртіппен ұйымдастырылған жиынтығын білдіреді. Семантикалық кеңістікті жасау дегеніміз қабылдаудың қарапайым формаларында құбылысты суреттеуді білдіреді. Семантикалық кеңістік респондентке когнитивті деңгейдегі мағынадан аффективті деңгейдегі мағыналарға өтуге көмектеседі [4; 5; 6].

Әлеуметтанулық модельді жасау үшін қолдануға болатын адам психикасының терең құрылымдары туралы ақпаратты алу мәселесі әлеуметтанулық зерттеулердің маңызды мәселесі болып табылады. Индивидтің санасының негізінде белгілі бір заңдылықтар жатады, олардың негізгісі адамның психикасында ой елегінен өткізілмеген феномендер бар, олар сөздік түрге енбеген және эмоциялық сипаты бар дегенді білдіреді. Респондент санасында аффективті деңгейдің болуы әлеуметтануда кең таралған [7]. Осыған сәйкес, сананың бұл деңгейін зерттеу үшін оның табиғатына барабар әдістер қажет. Мінез-құлықтың шынайы мотивтері индивидтің ой елегінен өтпегендіктен мінез-құлыққа байланысты әлеуметтік нұсқаулардың аффективті компоненттері анкеталық сұрауларды қолдану кезінде талдаудан шет қалып қалады.

Зерттеудің нәтижелері

Бұл тілдің қоғамдық құрылым болып табылатындығымен байланысты, мұндағы психологиялық құрылымдар психологиялық жаратылысы бар болғандықтан жеке тұлғалық мағыналармен байланысты. Сондықтан, респонденттің аффективті деңгейін тереңінен қозғайтын күрделі әлеуметтік-психологиялық құрылымдарды талдау үшін біріншісі – тілдік формалар арқылы жанамаланған, екіншісі – субъективті күйзелістер түрінде берілген индивид санасының екі болмысын да ескеру қажет [8].

Осылайша, жеке сананың аффективті деңгейін барабар сипаттауға талпыныс жасау барысында әлеуметтанудың жаңа әдістерін іздеу қажеттілігі туындады. Осыған байланысты зерттеушілер психологияның жетістіктеріне жүгінді. Психологиялық зерттеулер аясында ой елегінен өткізілмеген феномендерді талдау үшін қолданылатын әдістердің екі тобы кеңінен танымал. Оларға проективті және психосемантикалық әдістер жатады [9].

Семантикалық кеңістікті жасау рәсімі үш кезенді қамтиды. Бірінші кезеңде талданып отырған объектілердің семантикалық байланыстары айқындалып, олардың арасындағы мағыналық ұқсастықтар белгіленеді. Мұнда ассоциативті эксперимент, субъективті шкалалау, семантикалық дифференциал және т.б. әдістерді қолдануға болады. Екінші кезең бастапқы матрицаның негізінде жатқан факторларды көрсетуді қамтиды. Семантикалық кеңістікті жасаудың үшінші кезеңі – анықталған факторларды түсіндіреді.

Психосемантикалық әдістердің бірі түрі болып өткен ғасырдың 50-жылдары Ч.Осгуд әзірлеген семантикалық дифференциал әдісі табылады. Зерттеуші бұл әдісті қолдана отырып, әлеуметтік объектілерді тұлғалық бағалауды көрсетуге болады. Бұл әдістің ерекшелігі қабылдаудың қарапайым формасы тұрғысынан объекті сипаттауға мүмкіндік беретін антонимдік шкалаларды қолдануда жатыр. Адам зерттеліп отырған объектіні ұсынылған шкалалармен салыстыру барысында пайда болған ассоциацияларға байланысты бағалайды. Әрбір шкалада бес-жеті бөлік белгіленеді. Респондент зерттеліп отырған объектінің ұсынылған сапаларының деңгейін белгілейді. Бір-бірімен байланысты шкалалар факторларға біріктіріледі, олар өз кезегінде семантикалық кеңістікті құрайды. Байланыстар мен шкалалардың факторларға бірігуі синестезия құбылысының арқасында жүзеге асуы мүмкін, бұл психологиялық механизм кезінде бір объектіден екіншіге қабылдауды өзгерту мүмкін. Шын мәнісінде бұл әдістеме қандай да бір объектіге немесе түсінікке қатысты нұсқаулардың когнитивті және эмоциялық компоненттерін бағалауға арналған. Бұл техника қандай да бір түсінікке респондент берген мағынаны (когнитивті компонент), сонымен қатар аталған түсінікке қатынасты (аффективті компонент) айқындауға мүмкіндік береді. Ч.Осгудтің семантикалық дифференциалының классикалық нұсқасы қандай да бір түсініктерді полюстері антоним түрінде берілген, мысалы: мейірімді – қатігез, салқын – жылы, жылдам – баяу және т.б. биполярлы жеті балдық шкалалар жиынының көмегімен бағалауды ұсынады.

Ч. Осгуд семантикалық дифференциалдың көмегімен объектінің мағыналық мәнін, қабылдау кезінде пайда болған бағалауларды белгілеуге болатындығын атап көрсетті. Осылайша, объект пен оған тән белгілер мен қасиеттер бағаланбайды, керісінше индивидтің өзі, яғни оның субъектісі бағаланады. Яғни объектіні бағалауға индивид беретін тұлғалық мағына өлшенеді.

Семантикалық дифференциал әдісін қолдану кезінде шындықты сипаттау міндеті тұрмағандығын айта кету керек. Зерттеуші нақты бір индивидтің әлемнің субъективті суретін құрастыруға, респондент үшін

зерттеліп отырған құбылыстың мәнін білдіретін метафоралардың көмегімен шындықты сипаттауға тырысады. Сонымен қатар, респондент объектіні басынан бастап аяғына дейін эмоциялық сезімдерінен тыс, көптеген ұстанымдар тұрғысынан бағалай алмайтындығы бұл әдістің қиындығы болып табылады. Сөйтіп, құрастырылған семантикалық кеңістік индивид үшін жақын немесе қарама-қарсы мәні бар түсініктер, түсініктер тобы арасындағы арақашықтықты анықтауға мүмкіндік береді. Түсініктер арасындағы қашықтық сандық формада беріледі, бұл объектіні семантикалық кеңістіктегі түрлі индивидтердің немесе әлеуметтік топтардың орнын, сондай-ақ зерттеліп отырған қауымдастыққа тән түсініктерді бағалау жүйесін анықтауға мүмкіндік береді.

Ч. Осгуд пен оны қолдаушылардың жұмыстарында үш әмбебап фактор көрсетілген: баға, күш және белсенділік. Осгудтің пікірінше, барлық индивидтерде эмоциялардың әмбебап жиынтығы бар, бұл әдісті де әмбебап қыла түседі, себебі тілдік қабылдау ерекшелігі туралы мәселе мұнда қойылмайды. Шкалаларды пайдалана отырып, зерттеуші эмоциялық қабылдауды, қабылдаудың аффективті деңгейін көрсетеді. Алайда, зерттеушінің міндеті эмоциялық деңгейде емес, ал когнитивті деңгейде қалыптасады. Семантикалық дифференциал әдісі когнитивті және аффективті деңгейлер арасындағы байланысты табуға, сөздік формаларды түйсіну деңгейіне көшіруге мүмкіндік береді.

Ресейде Ч. Осгуд идеясы «эксперименталды психосемантика» деп аталатын ғылыми саланың дамуына түрткі болды [5]. Аталған бағыттың аясында семантикалық дифференциалдың көптеген модификациялары пайда болды, оның ішінде этнопсихологиялық зерттеулер де бар. Этнопсихологияда аталған әдістеме түрлі этникалық топтардың өкілдеріне қатысты нұсқауларды (этникалық сана компоненті ретінде) бағалауға мүмкіндік береді.

Кейде семантикалық дифференциал өз және басқа да этникалық топтарды қабылдауды білдіретін этномәдени сананың категориялық құрылымдарын зерттеу әдісі ретінде қарастырылады [10]. Бұл мақсатта сыналушыларға өзінің, өз этникалық тобының және басқа этникалық көршілерінің сапаларының қандай да бір жиынтығының көрсетілуін 1-ден 5 балл шкаласы бойынша бағалау тапсырмасы беріледі, мұндағы 1 – сапаның көрінбеуі, 5 – оның барынша көрінуі.

Семантикалық кеңістік зерттеліп отырған объектіні эмоциялық қабылдауға жауап береді. Кеңістікті құрастыру онда объектілерді орналастыруға және зерттеліп отырған топтың санасына тән ерекше категорияларды құрылымдауға мүмкіндік береді. Алайда шкалаларды

таңдау бір күрделі үдерісті білдіреді. Бұл әдістің қиындығы, респонденттің объектіні басынан бастап аяғына дейін эмоциялық сезімдерінен тыс, көптеген ұстанымдар тұрғысынан бағалай алмайтындығында жатыр. Көңіл бөлініп, кестелерді толтырған сайын эмоциялық күй өзгеруі мүмкін. Осыған байланысты шкалалар тізімі ұзақ болмауы тиіс. Шкалаларды іріктеу үшін ассоциациялар әдісі, контент-талдау және т.с.с. қолданылуы мүмкін [11].

Мұндағы тағы бір маңызды жайт тек қана сипаттаушылық немесе эмоциялық сипаттамалардың тарапына өтіп кетпеу.

Психосемантикалық әдістермен зерттеу анық эмоциялық сипат тән әлеуметтік феномендерді зерттеуге мүмкіндік береді. Күшті аффективті деңгейдегі әлеуметтік құбылыстарға этникалық топтар туралы әлеуметтік түсініктер мен әлеуметтік стереотиптер жатады. Стереотип бейтарап болмайды, ол үнемі оң немесе теріс сипатта болады. Бұл индивидтің мінез-құлқына тікелей ықпал етеді. Бірақ мұның қиындығы болып зерттеушіден эмоциялық компоненттің жасырылуы жатыр, бастысы ол көбінесе индивидтің өз тарапынан зердесіне жетпейді. Этникалық стереотиптерді зерттеу коннотативтік мәндерді іздеуді талап етеді, бұл мәселені зерттеу кезінде семантикалық әдістерді қолданудың тиімділігін көрсетеді. Субъективті семантикалық кеңістік сипаттаушылық деңгейде қол жетімсіз болып табылатын, маңызды факторларды анықтауға мүмкіндік тудырады, мұның аясында индивид санасыздық деңгейде құбылыстарды категорияларға бөліп, жүйелейді. Этникалық стереотиптерді зерттеу кезінде зерттеуші қабылдаудың терең құрылымдарын талдау мүмкіндігін алады, олар өз кезегінде қоғамдағы индивидтің мінез-құлқын реттеудің негізі болып табылады.

Қорытынды

Жалпы алғанда, психосемантикалық техникалар көбіне көп проективті болып келеді. Бұл сапалар тізімінің жай ғана сипаттамасы ғана емес, дұрысы индивидтің өзінің құндылықтар жүйесі арқылы бағалауының нәтижесі. Алайда, бұл әдістеме іс-әрекеттер кіретін саланы ғана талдауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, көптеген идентификациялар әдісі мәліметтерді жинақтау мен өңдеу кезінде айтарлықтай күрделі. Сондықтан бұл әдістеме жаппай сауалнама жүргізу кезінде айтарлықтай сирек қолданылады. Әдістemenің басты артықшылығы болып белгілер тобын факторларға біріктіру мүмкіндігі, сонымен қатар олардың ықпалы мен мәнін саралау мүмкіндігі табылады.

Осылайша, семантикалық дифференциал әдісі түрлі жүйелерді құрастыруға мүмкіндік береді, оны түрлі әлеуметтік топтарға қолдануға болады, түрлі әлеуметтік құбылыстарды зерттеу үшін қол жетімді.

ПАЙДАЛАНФАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ

- 1 **Дугарова, Т. Ц., Эрхитуева, Л. И.** Специфика применения психосемантических методов в этнопсихологии. – Улан-Удэ, 2009.
- 2 **Лопухова, О. Г.** Исследование особенностей трансформации гендерных представлений в современном сознании // В мире научных открытий. – 2006 – №4 (17).
- 3 **Петренко, В. Ф.** Исследования этнических стереотипов с использованием «множественных идентификаций» // Психологический журнал. – 1987. – № 6.
- 4 **Баранова, Т. С.** Психосемантические методы в социологии // Социология: 4М. – 1993–1994. – № 3–4.
- 5 **Петренко, В. Ф.** Методология экспериментальной психосемантики. – М., 2008.
- 6 **Пузанова, Ж. В.** Использование психосемантических методов в изучении феномена одиночества // Вестник РУДН. Серия «Социология». – 2011. – № 2.
- 7 **Баранова, Т. С.** Психосемантические методы в социологии // Социология. – М., 1993.
- 8 **Леонтьев Д. А.** Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности. – М., 2008.
- 9 **Петренко, В. Ф.** Основы психосемантики. – 3-е изд. – М. : Эксмо, 2010. – 480 с.
- 10 **Этнос. Идентичность. Образование. Труды по социологии образования.** Под редакцией В.С. Собкина. – Том. IV. Выпуск VI. – М., 1998. – 268 с.
- 11 **Клименко, А. П.** Вопросы психолингвистического изучения семантики. Минск, 1970.

REFERENCES

- 1 **Dugarova, T. C., Erhitueva, L. I.** Specificity of the application of psychosemantic methods in ethnopsychology [Specificity of the application of psychosemantic methods in ethnopsychology]. – Ulan-Ude, 2009.
- 2 **Lopuhova, O. G.** Issledovanie osobennostej transformacii gendernyh predstavlenij v sovremennom soznanii [Investigation of the Peculiarities of the Transformation of Gender Representations in Modern Consciousness] // V mire nauchnyh otkrytij. – 2006. – № 4 (17).

3 **Petrenko, V. F.** Issledovaniya etnicheskikh stereotipov s ispol'zovaniem «mnozhestvennykh identifikacij» [Studies of ethnic stereotypes using «multiple identifications»]. In Psihologicheskij zhurnal. – 1987. – № 6.

4 **Baranova, T. S.** Psihosemanticheskie metody v sociologii [Psychosemantic methods in sociology]. In Sociologiya: 4M. – 1993–1994. – № 3–4.

5 **Petrenko, V. F.** Metodologiya eksperimental'noj psihosemantiki [Experimental psychosemantics methodology]. – Moscow, 2008.

6 **Puzanova, Zh. V.** Ispol'zovanie psihosemanticheskikh metodov v izuchenii fenomena odinochestva [The use of psychosemantic methods in the study of the phenomenon of loneliness]. In Vestnik RUDN. Seriya «Sociologiya». – 2011. – № 2.

7 **Baranova, T. S.** Psihosemanticheskie metody v sociologii [Psychosemantic methods in sociology]. In Sociologiya. – Moscow, 1993.

8 **Leont'ev, D. A.** Psihologiya smysla: priroda, stroenie i dinamika smyslovoj real'nosti [The psychology of meaning: the nature, structure and dynamics of meaningful reality]. – Moscow, 2008.

9 **Petrenko, V. F.** Osnovy psihosemantiki [Basics of psychosemantics]. – 3rd edition. – Moscow : Eksmo, 2010. – 480 p

10 Etnos. Identichnost'. Obrazovanie. Trudy po sociologii obrazovaniya. Pod redakciej V. S. Sobkina [Ethnicity. Identity. Education. Works on the sociology of education. Ed. by V. S. Sobkin]. – Volume IV. Issue VI. – Moscow, 1998. – 268 s.

11 **Klimenko, A. P.** Voprosy psiholingvisticheskogo izucheniya semantiki [Questions of the psycholinguistic study of semantics]. – Minsk, 1970.

Материал 03.10.21 баспаға түсті.

*Ж. Ж. Сембина, А. М. Турлыбекова

¹Евразийский национальный университет имени Л. Н. Гумилева, Республика Казахстан, г. Нур-Султан

²Торайғыров университет, Республика Казахстан, г. Павлодар.

Материал поступил в редакцию 03.10.21.

ПСИХОСЕМАНТИЧЕСКИЕ МЕТОДЫ И ИХ ВОЗМОЖНОСТИ В ИЗУЧЕНИИ ЭТНИЧЕСКИХ ГРУПП

В данной статье рассмотрена исследовательская практика с использованием психосемантических методов при изучении проблемы социальных представлений об этнических группах.

Возможности психосемантических методов для анализа социальных явлений в полиэтнической среде широки. В частности, предмет его исследования многообразен – от этнических стереотипов до лица народа, межродовых стереотипов, нравственного сознания, «образа» профессии и т.д. В основе психосемантических методов лежит создание субъективного смыслового пространства. Создание семантического пространства означает описание явления в простейших формах восприятия. Семантическое пространство помогает респонденту перейти от значения на когнитивном уровне к значению на аффективном уровне. К социальным явлениям на сильном аффективном уровне относятся социальные представления и социальные стереотипы об этнических группах. Изучение этнических стереотипов требует поиска коннотативных значений, что свидетельствует об эффективности использования семантических методов при изучении проблемы. При изучении этнических стереотипов исследователь получает возможность проанализировать глубинные структуры восприятия, которые, в свою очередь, являются основой регуляции поведения индивида в обществе.

Психосемантические методы направлены на выявление субъективных семантических пространств, что позволяет использовать при построении шкал конструкты, определенные самими респондентами, а не навязанные исследователем. Помимо этого психосемантические пространства позволяют получить представления об авто- и гетеростереотипах изучаемых общностей, особенностях этнической идентичности респондента, эмоциональной окраске восприятия своей общности.

Ключевые слова: этнические группы, социальные понятия, психосемантические методы, семантическое пространство, семантический дифференциал.

*Zh. Zh. Sembina, A. M. Turlybekova

¹L. N. Gumilyov Eurasian National University,
Republic of Kazakhstan, Nur-Sultan;

²Toraighyrov University,
Republic of Kazakhstan, Pavlodar.

Material received on 03.10.21.

PSYCHOSEMANTIC METHODS AND THEIR POSSIBILITIES IN THE STUDY OF ETHNIC GROUPS

This article examines the research practice using psychosemantic methods in the study of the problem of social representations of ethnic groups. The possibilities of psychosemantic methods for analyzing social phenomena in a multiethnic environment are wide. In particular, the subject of this research is diverse – from ethnic stereotypes to the face of the people, intergenerational stereotypes, moral consciousness, the «image» of the profession, etc. Psychosemantic methods are based on the creation of a subjective semantic space. Creating a semantic space means describing a phenomenon in the simplest forms of perception. Semantic space helps the respondent to move from meaning at the cognitive level to meaning at the affective level. Social phenomena at a strong affective level include social representations and social stereotypes about ethnic groups. The study of ethnic stereotypes requires the search for connotative meanings, which indicates the effectiveness of the use of semantic methods in the study of the problem. When studying ethnic stereotypes, the researcher gets the opportunity to analyze the deep structures of perception, which, in turn, are the basis for regulating the behavior of an individual in society.

Psychosemantic methods are aimed at identifying subjective semantic spaces, which makes it possible to use constructs defined by the respondents themselves when constructing scales, and not imposed by the researcher. In addition, psychosemantic spaces allow one to get an idea of the auto- and heterostereotypes of the studied communities, the peculiarities of the respondent's ethnic identity, and the emotional coloring of the perception of his community.

Keywords: ethnic groups, social concepts, psychosemantic methods, semantic space, semantic differential.

Теруге 03.10.2021 ж. жіберілді. Басуға 20.10.2021 ж. қол қойылды.

Электронды баспа

696 Кб RAM

Шартты баспа табағы 6,04.

Таралымы 300 дана. Бағасы келісім бойынша.

Компьютерде беттеген: З. С. Исакова

Корректоры: А. Р. Омарова

Тапсырыс № 3842

Сдано в набор 03.10.2021 г. Подписано в печать 20.10.2021 г.

Электронное издание

696 Кб RAM

Усл.печ.л. 6,04. Тираж 300 экз. Цена договорная.

Компьютерная верстка: Исакова З. С.

Корректор: А. Р. Омарова

Заказ № 3842

«Toraighyrov University» баспасынан басылып шығарылған

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

«Toraighyrov University» баспасы

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

8 (7182) 67-36-69

e-mail: kereku@tou.edu.kz

vestnik-humanitar.tou.edu.kz